

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-80-14>

УДК 336.5:378

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ

FEATURES OF FINANCING HIGHER EDUCATION UNDER THE CONDITIONS OF WAR

Сокровольська Наталія Ярославівнакандидат економічних наук, доцент,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8778-7317>**Корбутяк Аліна Георгіївна**кандидат економічних наук, доцент,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9330-7145>**Карча Василь Ярославович**магістр,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-9743-3178>**Sokrovska Nataliia, Alina Korbutiak, Karcha Vasyl**

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

У статті досліджено систему фінансування вищої освіти як ключовий чинник забезпечення її якості, доступності та конкурентоспроможності в умовах євроінтеграції. Проаналізовано сучасний стан бюджетного фінансування закладів вищої освіти України, а також роль альтернативних джерел надходжень – грантів, плати за освітні послуги, цільових фондів і міжнародної допомоги. Визначено основні тенденції та диспропорції у розподілі фінансових ресурсів між освітніми рівнями й установами різних форм власності. Значну увагу приділено проблемам фінансування вищої освіти в умовах повномасштабної війни, зокрема суттєвому зменшенню інвестицій у розвиток освітнього середовища, пошкодженню або знищенню матеріально-технічної бази університетів, а також хронічно низькому рівню оплати праці викладачів, що ускладнює збереження кадрового потенціалу та демотивує науково-педагогічних працівників. Ці фактори безпосередньо впливають на якість освіти, інституційну спроможність і конкурентоспроможність ЗВО. Наголошено на потребі модернізації фінансової політики у сфері освіти, переходу до результативно-орієнтованої моделі фінансування та розширення фінансової автономії університетів. Запропоновано напрями удосконалення механізмів фінансового забезпечення з урахуванням європейських стандартів і принципів ефективного управління.

Ключові слова: фінансування вищої освіти, видатки бюджету, джерела фінансування, фінансова автономія університетів.

The article examines the system of higher education financing as a key factor in ensuring the quality, accessibility, and long-term competitiveness of Ukraine's higher education sector in the context of European integration and socio-economic transformations. It provides a detailed analysis of the current state of public funding for higher education institutions (HEIs), with attention to quantitative indicators such as per-student spending, sectoral budget allocations, and funding dynamics, as well as qualitative aspects including efficiency, transparency, and orientation toward results. The structure of public expenditures, the proportion of education within the overall state budget, and the mechanisms for distributing funds among HEIs are explored. Emphasis is placed on the fairness and transparency of allocations across regions and different types of institutions, revealing systemic financial imbalances and inefficiencies that hinder the development of an equitable educational environment. In addition to traditional public funding, the article assesses the role and potential of alternative income sources such as international and domestic grants, tuition fees, endowment funds, public-private partnerships, and support from international donors. The existing legal and institutional frameworks that govern financial flows within the higher education sector are reviewed, underlining the importance of income diversification for financial sustainability. The impact of the full-scale war is highlighted, including physical destruction of infrastructure, decreased investment in the sector, and

chronically low academic salaries, all of which severely affect institutional resilience, education quality, and the ability to retain and motivate qualified personnel. It is emphasized that urgent reform is needed – transitioning from input-based to performance- and outcome-oriented financing models that foster academic excellence, innovation, accountability, and institutional efficiency. Expanding the financial and managerial autonomy of HEIs is presented as a strategic step aligned with European standards and the principles of the Bologna Process.

Keywords: higher education financing, budget expenditures, sources of funding, financial autonomy of universities.

Постановка проблеми. Ефективне функціонування системи вищої освіти є одним із ключових чинників соціально-економічного розвитку держави. Рівень фінансового забезпечення закладів вищої освіти безпосередньо впливає на якість освітнього процесу, кадровий потенціал, наукові результати та можливість впровадження інновацій. В умовах трансформації економіки, воєнних викликів, скорочення бюджетних ресурсів та зростання вимог до ефективності управління публічними коштами проблема удосконалення фінансового забезпечення ЗВО набуває особливої актуальності. Необхідність модернізації фінансової політики у сфері освіти зумовлена потребою забезпечити її стійкість, прозорість і орієнтацію на результати.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика фінансування вищої освіти привертає значну увагу як зарубіжних, так і українських науковців. У працях Т. Боголіб [1] обґрунтовано теоретико-методичні засади формування фінансового механізму розвитку освіти та науки, підкреслено необхідність диверсифікації джерел фінансування та підвищення ефективності бюджетного розподілу. Вагомий внесок у дослідження фінансової стабільності закладів вищої освіти зробили З. Варналій, О. Красільник та Л. Хмелевська [3], які проаналізували тенденції державного фінансування та розробили рекомендації щодо оптимізації видатків у контексті соціально-економічних реформ.

Сучасні аспекти розвитку фінансової автономії університетів, розширення джерел доходів і ролі грантових коштів висвітлено у колективній монографії під керівництвом Ю. Вітренка та В. Ковтунця [4]. У дослідженні Н. Дехтяр [7] розкрито проблеми функціонування системи фінансування вищої освіти України, зокрема в умовах бюджетних обмежень і воєнного стану.

Зарубіжний досвід фінансової політики у сфері освіти відображено у працях Т. Естермана та Е. Беннето-Пруво [14], де розглядається питання фінансової сталості університетів і впровадження результативно-орієнтованих моделей розподілу коштів.

У доповнення до цього звіт OECD Education at a Glance (2022) [15] аналізує глобальні тенденції у структурі фінансування освіти, включно з балансом між державними та приватними джерелами.

Актуальним для сучасної України є дослідження Н. Петрухи та співавторів [11], які розкривають особливості фінансування освітньої та наукової сфер у період війни, вплив зовнішніх ресурсів, грантів і міжнародної допомоги на стабільність освітньої системи. Отримані результати підтверджують необхідність модернізації фінансової політики, розширення автономії ЗВО та інтеграції європейських механізмів фінансового менеджменту.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значний науковий інтерес до проблеми фінансування освіти, недостатньо дослідженими залишаються питання удосконалення механізмів фінансового забезпечення ЗВО в умовах воєнного стану, оптимізації розподілу бюджетних ресурсів, підвищення ефективності використання позабюджетних коштів, а також розвитку державно-приватного партнерства у сфері освіти. Потребують уточнення підходи до впровадження результативно-орієнтованої моделі фінансування та розширення фінансової автономії університетів відповідно до європейських стандартів управління.

Формулювання цілей статті. Метою статті є всебічне дослідження сучасного стану фінансування вищої освіти в Україні, виявлення ключових проблем і тенденцій її розвитку, а також визначення перспектив удосконалення фінансової політики держави у цій сфері. Дослідження покликане простежити, як трансформуються механізми фінансового забезпечення закладів вищої освіти під впливом воєнних викликів, економічних змін та процесів європейської інтеграції.

Для досягнення поставленої мети передбачено вирішення таких завдань:

- проаналізувати структуру та джерела фінансування закладів вищої освіти України;
- дослідити особливості функціонування бюджетних і позабюджетних механізмів фінансового забезпечення;

– виявити основні проблеми та ризики у сфері фінансування освітнього сектору;

– узагальнити зарубіжний досвід організації фінансування вищої освіти й окреслити можливості його адаптації до українських реалій;

– розробити рекомендації щодо модернізації системи фінансового забезпечення вищої освіти з урахуванням європейських стандартів ефективності, прозорості та результативності.

Об'єктом дослідження є система фінансування вищої освіти в Україні як складова державної фінансової політики та інструмент забезпечення соціально-економічного розвитку.

Предметом дослідження виступають механізми, форми та джерела фінансового забезпечення закладів вищої освіти, а також тенденції їх трансформації в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення.

Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові методи аналізу, синтезу, індукції, дедукції, порівняння та узагальнення. Для оцінки динаміки фінансування використано методи структурно-динамічного, статистичного та порівняльного аналізу; при розробленні рекомендацій – системний і логіко-аналітичний підходи. Інформаційну базу становлять дані Державної служби статистики України, Міністерства освіти і науки України, Бюджетного кодексу, а також аналітичні матеріали OECD, Eurostat і сучасні наукові публікації українських та зарубіжних авторів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Становлення ринкових механізмів в Україні та поступова інтеграція до світової економіки спричинили глибинну трансформацію структури зайнятості, зокрема підвищення попиту на фахівців із вищою та фаховою передвищою освітою. Ефективність функціонування освітнього сектору в цих умовах безпосередньо корелює з обсягами, стабільністю та диверсифікацією фінансового забезпечення, що визначає спроможність закладів вищої освіти (ЗВО) підтримувати якість освітнього процесу, нарощувати науковий потенціал і впроваджувати інновації.

У сучасній економічній літературі поняття «фінансування освіти» набуло багатомірного змісту та трактується як складна система фінансових відносин, що забезпечує сталість розвитку закладів вищої освіти. На думку Н. Петрухи, фінансування освіти в умовах воєнної економіки має розглядатися

не лише як процес розподілу бюджетних коштів, а як механізм підтримки соціальної стійкості та інвестицій у людський капітал, де ключову роль відіграє ефективність використання ресурсів та їх цільова спрямованість [11]. У розвиток цієї позиції О. Тотька та І. Титаренко зазначають, що система фінансового забезпечення українських університетів повинна базуватися на принципах прозорості, диверсифікації джерел надходжень і результативності, що відповідає європейським стандартам публічних фінансів [13]. Водночас О. Кириленко підкреслює, що сучасна модель фінансування має поєднувати гарантовану державну підтримку з механізмами фінансової автономії, грантовим фінансуванням та державно-приватним партнерством, які забезпечують стійкість розвитку освітнього сектору навіть за умов воєнних викликів [8].

Нормативно-правові засади фінансування вищої освіти закріплено в Конституції України, Бюджетному кодексі та спеціальному законодавстві, насамперед у Законах України «Про освіту» й «Про вищу освіту». Закон «Про освіту» гарантує академічну, організаційну, фінансову та кадрову автономію, а також право громадян на безоплатну освіту на визначених рівнях, конкретизуючи джерела її забезпечення. Безоплатність передбачає не лише фінансування освітнього процесу, а й забезпечення підручниками й навчальними матеріалами за рахунок держави у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів. Водночас Постанова Верховної Ради про стан та проблеми фінансування освіти і науки підкреслює, що освітня та науково-технічна сфери є складовими національної безпеки, що підносить питання фінансування до площини публічного інтересу стратегічного рівня.

Моделі та джерела фінансування вищої освіти в Україні поєднують бюджетні та позабюджетні інструменти. Бюджетне фінансування – базовий канал підтримки державних і комунальних ЗВО – має характер безповоротного ресурсу на поточні та капітальні видатки й спирається на нормативні методики розподілу. Паралельно законодавчо визнано право на отримання власних доходів: плата за освітні послуги, виконання науково-дослідних робіт, доходи від господарської діяльності, гранти, добровільні внески, відсотки та дивіденди, інші не заборонені джерела. Для приватних ЗВО превалює модель самофінансування, доповнена кредитними інструментами, тоді як для державних – поєднання бюджетної бази з розвитком спеціального фонду.

Освітнє кредитування – як для здобувачів, так і для інституцій – у міжнародній практиці знижує бар'єри доступу та підсилює відповідальність за результати навчання.

Вагомим етапом у формуванні прозорих механізмів розподілу бюджетних ресурсів стала формульна модель фінансування, затверджена Постановою Кабінету Міністрів України № 1146 від 24 грудня 2019 року. Її концепція ґрунтується на принципах об'єктивності та результативності, адже під час розрахунку враховуються освітні, наукові й міжнародні показники діяльності університетів, специфіка їхнього розташування, а також кількість студентів з особливими освітніми потребами. Модель поширювалася й на відокремлені структурні підрозділи за умови наявності ліцензованих обсягів підготовки. У 2020–2021 роках вона активно функціонувала, однак у березні 2022 року її реалізацію було призупинено через запровадження воєнного стану. Водночас подальше відновлення передбачалося з урахуванням нових параметрів – зокрема посилення регіональних коефіцієнтів підтримки прифронтових закладів та розширення інституційної автономії університетів у сфері управління фінансами та оплатою праці. У такому форматі формульна модель виконує роль інструмента результативно-орієнтованого фінансування, поєднуючи принцип рівного доступу з конкуренцією за якість освітніх і наукових результатів.

Порівняльний аналіз державного фінансування засвідчує його суперечливий вплив. З одного боку, воно гарантує стабільність базових видатків, підтримує рівність можливостей та сприяє розвитку наукової діяльності. З іншого – наявні ризики бюрократизації, обмеження гнучкості управлінських рішень і нераціонального використання бюджетних коштів за відсутності ефективних процедур внутрішнього контролю. Це зумовлює необхідність посилення інституційних запобіжників – систем внутрішнього фінансового менеджменту та прозорих політик ЗВО, які мінімізують транзакційні витрати, підвищують ефективність управління і забезпечують підзвітність.

Фінансовий механізм функціонування вищої освіти доцільно розглядати як двоконпонентну систему. Перша підсистема – фінансового забезпечення – визначає структуру та динаміку джерел надходжень (бюджетні асигнування, власні доходи, гранти, кредити) та зорієнтована на диверсифікацію фінансових потоків і зниження надмірної залежності

від державного бюджету. Друга підсистема – фінансового регулювання – охоплює планування, прогнозування, податково-трансфертні інструменти, стандарти прозорості, а також інституційні правила ціноутворення на освітні послуги, формування державного замовлення та визначення платних сервісів. Ефективність усієї системи залежить від узгодженості цих підсистем і від того, наскільки нова модель фінансування супроводжується сучасними регуляторними, аналітичними та інформаційними інструментами.

На рівні закладів вищої освіти (ЗВО) центральним елементом управління стає формування фінансової політики як внутрішнього нормативного документа, що конкретизує інституційну автономію у фінансових процедурах, розподілі повноважень і відповідальності. Така політика визначає стратегічні підходи до планування бюджету, облікової політики, управління ліквідністю, використання боргових інструментів, проведення закупівель, нарахування заробітної плати, адміністрування грантів, аудиту, а також до управління ризиками й конфліктом інтересів.

У зарубіжній практиці значна увага приділяється спрощенню процедур, гармонізації внутрішніх політик із національними стандартами управління та застосуванню механізмів, що забезпечують ефективне й підзвітне використання коштів. Це сприяє підвищенню довіри з боку донорів і партнерів, спрощує процес фандрайзингу та підсилює інвестиційну привабливість університетів. В українських реаліях залишаються суттєві перешкоди: фрагментарність внутрішніх регламентів, обмежена кадрова спроможність фінансових підрозділів і значна інерційність управлінських практик. Водночас саме систематизація внутрішніх політик і запровадження чіткої структури фінансового менеджменту створює підґрунтя для переходу до результативно-орієнтованої моделі управління.

Таким чином, система фінансування вищої освіти в Україні еволюціонує у напрямі комплексної моделі, яка поєднує гарантовану бюджетну основу з активним залученням позабюджетних джерел і вдосконаленням внутрішнього фінансового менеджменту. Ключовими передумовами стійкого розвитку виступають: законодавчо закріплена автономія ЗВО, прозорі формульні механізми розподілу коштів, інституційна здатність до стратегічного планування та диверсифікації доходів, а також інтеграція практик підзвітності, аудиту й управління ризиками у щоденну діяльність

університетів. Така конфігурація відповідає європейським стандартам належного врядування (good governance) та забезпечує баланс між соціальною місією освіти й вимогами ефективності та конкурентоспроможності у період структурних трансформацій.

Поступове утвердження в Україні ринкових механізмів і поглиблення інтеграції до світового господарства зумовлюють перехід до економіки знань, що підвищує роль освіти як ключового чинника довгострокового економічного зростання. Ефективність функціонування освітнього сектору безпосередньо залежить від стабільності, обсягів і диверсифікації фінансового забезпечення. У сучасних умовах фінансування освіти доцільно трактувати як систему фінансових відносин із формування, розподілу та використання ресурсів через мережу інституційних взаємодій, що забезпечують сталість і розвиток ЗВО. Відтак фінансова спроможність університетів проявляється у стабільності надходжень, раціональності витрат і спроможності ефективно залучати додаткові кошти з легітимних джерел.

Нормативно-правове підґрунтя фінансування освіти окреслене Конституцією України, Бюджетним кодексом та профільними законами – «Про освіту» і «Про вищу освіту». Вони гарантують академічну, організаційну, кадрову та фінансову автономію ЗВО, а також закріплюють право громадян на безоплатну освіту певних рівнів, водночас деталізуючи джерела фінансового забезпечення. На рівні публічної політики освіта і наука визнаються складовими національної безпеки держави, що підносить питання фінансової стійкості освітньої системи до рівня стратегічного державного пріоритету.

Динаміка видатків зведеного бюджету України на освіту впродовж 2020–2024 рр. демонструє суттєву різницю між номінальним зростанням фінансування та його відносною часткою у структурі державних видатків. За даними Державної служби статистики України та Міністерства освіти і науки, обсяги фінансування освіти зросли з 252,3 млрд грн у 2020 р. до 348,4 млрд грн у 2024 р., однак частка освітніх видатків у зведеному бюджеті знизилася з 15,8 % до приблизно 7 % [9]. Така динаміка пояснюється насамперед воєнною переорієнтацією бюджетних ресурсів на сектор безпеки й оборони, зростанням інфляційного тиску та перерозподілом зовнішніх коштів на першочергові гуманітарні потреби. Водночас розвиток цифровізації та розши-

рення дистанційних форматів навчання частково оптимізували структуру освітніх витрат. Таким чином, спостерігається подвійний ефект: збільшення номінальної підтримки за рахунок загального зростання бюджету при одночасному скороченні відносної ваги освіти у видатковому профілі держави. У результаті одним із ключових викликів залишається забезпечення балансу між фінансуванням сектору оборони та інвестиціями в людський капітал [11].

Світовий досвід підтверджує, що у більшості розвинених країн держава зберігає провідну роль у забезпеченні базового рівня фінансування вищої освіти, доповнюючи його інструментами цільової підтримки, інвестиціями в інновації та стимулюванням досліджень [15]. В Україні, попри екстраординарні безпекові умови, уряд у 2023–2025 рр. поступово нарощує державне замовлення на підготовку кадрів, що відповідає стратегічним пріоритетам розвитку людського капіталу [9]. Проте, як засвідчують міжнародні індикатори людського капіталу, Україна все ще посідає стримані позиції, що підтверджує потребу у подальшому посиленні інвестицій у сферу освіти та науки.

Показники фінансування закладів вищої освіти свідчать про стійке зростання бюджетної підтримки: за 2020–2024 рр. обсяг видатків державного бюджету на ЗВО зріс із 46,7 до 58,2 млрд грн [11]. При цьому збільшення фінансування спостерігається не лише за основними освітніми програмами, а й за напрямками цифровізації, інклюзії, міжнародних проєктів і розширення автономії університетів. За цей самий період видатки спеціального фонду зросли на понад 30 %, що свідчить про активізацію позабюджетних джерел доходів – плати за освітні послуги, грантів і партнерських програм. Така трансформація структури фінансування відповідає європейським практикам результативно-орієнтованого фінансування [16].

Сучасна модель фінансування вищої освіти в Україні поєднує гарантовану бюджетну основу з активізацією спеціального фонду та розвитком внутрішнього фінансового менеджменту ЗВО. Критично важливими залишаються прозорі формульні правила розподілу, автономія у розпорядженні власними надходженнями, підзвітність і аудит, а також інституційна спроможність університетів до стратегічного планування інвестицій в освіту й науку (Estermann & Pruvot, 2015; OECD, 2022). Повномасштабна агресія РФ із лютого

2022 р. переорієнтувала бюджетні пріоритети на сектор безпеки й оборони, звузивши простір для зростання частки освіти у видатках, однак держава зберегла ядро підтримки ЗВО (заробітна плата, стипендії, базові видатки) та тимчасово спростила процедури розподілу коштів. Важливою компенсаторною лінією стали гранти міжнародних партнерів (релокація, укриття, цифровізація, академічна мобільність), що підсилило роль спеціального фонду та диверсифікацію доходів [11].

Запроваджений у 2020–2021 рр. формульний підхід – із поєднанням гарантованої бази та результативної частини (контингент, наука, інтернаціоналізація, працевлаштування, регіональні коефіцієнти) – було призупинено в березні 2022 р. через воєнний стан. На середньострокову перспективу очікується його оновлене відновлення з більшими вагами індикаторів якості, наукової продуктивності та працевлаштування, а також із деталізацією інструментів фінансування приватних ЗВО за державним замовленням, що відповідає меті адресності та ефективності публічних витрат [9]. Дані за 2021–2024 рр. фіксують зсув від загального фонду до спеціального – за рахунок плати за послуги, договорів на НДР, оренди, грантів і програм регіонального розвитку; у структурі споживчих видатків домінує оплата праці (>90%), зростають витрати на енергоносії, а пікові витрати 2022 р. на матеріали/обладнання пов'язані з релокацією та цифровізацією.

У 2023–2024 рр. відбулося помірне нарощування бюджетної підтримки з фокусом на безпеку освітнього процесу (укриття), відновлення інфраструктури та підтримку здобувачів із прифронтових територій; паралельно розширена автономія у використанні власних надходжень підвищує вимоги до внутрішніх фінансових політик і прозорості управління [9]. Загалом фінансування вищої освіти в умовах війни характеризується переорієнтацією з капітального розвитку на стійкість і безпеку, тимчасовим спрощенням бюджетних процедур, активнішим залученням зовнішніх ресурсів та посиленням інституційної автономії. На горизонті 2025–2027 рр. прогнозується поступове зростання ресурсів (завдяки відновленню економіки та підтримці партнерів) і повернення до посилено результативної моделі з більшою роллю якості, науки та працевлаштування, за умови збереження безпекових обмежень і конкуренції за бюджетні кошти. Ключовим детермінантом успіху стане спроможність університетів до стратегічного

фінансового планування, управління ризиками, прозорості та диверсифікації доходів.

Європейський досвід фінансування вищої освіти демонструє різноманітність підходів, які поєднують державне регулювання з елементами ринкових механізмів. У більшості країн Європейського Союзу переважає державна модель, що забезпечує стабільність фінансових потоків і високу доступність освіти (OECD, 2022). Зокрема, у Німеччині, Франції, Норвегії та Швеції фінансування закладів вищої освіти (ЗВО) здійснюється переважно за рахунок державного бюджету через механізм довгострокових угод між університетами та урядом, які гарантують підготовку фахівців відповідно до потреб ринку праці [14]. У Швеції модель фінансування базується на результативних показниках – кількості випускників, складності програм і якості навчання, що стимулює конкуренцію та підвищення ефективності використання бюджетних коштів. Такий підхід дозволяє поєднати соціальну орієнтованість освіти з результативністю, зберігаючи принцип рівного доступу до освітніх можливостей.

Поряд із цим, у світі поширені змішані та приватно-державні моделі фінансування, характерні для США, Японії, Канади та Великої Британії. Вони ґрунтуються на поєднанні державної підтримки з активною участю приватного сектору, використанні механізмів освітніх кредитів, грантів, ваучерів і благодійних фондів. У США університети мають високу фінансову автономію, формуючи бюджети за рахунок плати за навчання, наукових грантів, ендаументів і партнерських програм. У Великій Британії державна кредитна система забезпечує баланс між доступністю освіти та особистою відповідальністю студентів за фінансові рішення [15]. Для України релеванним є запозичення елементів результативно-орієнтованого фінансування та інструментів соціальної підтримки студентів, що дозволить підвищити ефективність використання коштів і зберегти соціальну справедливість [11].

Фінансування вищої освіти виступає одним із ключових чинників формування людського капіталу та конкурентоспроможності національної економіки. Сучасні дослідження підтверджують, що інвестиції в освіту мають довгостроковий мультиплікативний ефект, сприяючи зростанню продуктивності праці, інноваційному розвитку та соціальній мобільності. У більшості розвинених країн держава залишається головним інвестором у сферу освіти, розглядаючи її як стратегічний елемент економічної політики. Водночас в умо-

вах глобальних викликів зростає роль багатоканальних моделей фінансування, які поєднують державні ресурси з грантами, приватними інвестиціями, кредитами та інструментами державно-приватного партнерства (OECD, 2022). Це забезпечує гнучкість системи фінансового забезпечення ЗВО й підвищує ефективність використання коштів.

Для України, яка перебуває на етапі післявоєнного відновлення та прагне до європейської інтеграції, розвиток сучасної моделі фінансування вищої освіти є стратегічним пріоритетом. У 2025–2027 роках ключовим завданням стане формування стійкої системи фінансового забезпечення, орієнтованої на результативність, якість освітніх послуг і прозорість управління ресурсами [9]. Очікується зростання частки грантових і міжнародних надходжень, посилення фінансової автономії університетів і залучення приватного сектору до інвестування в освіту й науку. Водночас державна політика має залишатися спрямованою на підтримку доступності освіти, розвиток людського капіталу та забезпечення фінансової стабільності ЗВО, що стане основою їх конкурентоспроможності в європейському освітньому просторі.

Висновки. Прийняття Україною стратегічного курсу на інноваційний розвиток та європейську інтеграцію підсилює роль вищої освіти як ключового чинника соціально-економічного поступу. Проведений аналіз теоретичних і практичних аспектів фінансування засвідчує потребу у глибокому реформуванні державної фінансової політики у сфері освіти.

Насамперед це стосується посилення автономії закладів вищої освіти, диверсифікації джерел фінансування, впровадження результативно-орієнтованих механізмів розподілу ресурсів і підвищення прозорості управління коштами. Попри поступове збільшення бюджетних асигнувань, чинна система фінансування залишається фрагментарною та не повною мірою відповідає європейським стандартам ефективності й підзвітності. Відтак стратегічним завданням держави є формування стабільного, прогнозованого та багатоканального фінансового механізму, здатного забезпечити стійкість освітньої системи, розвиток людського капіталу та інтеграцію України в Європейський простір вищої освіти.

Перспективи подальшого розвитку фінансування вищої освіти полягають у поєднанні державних, приватних і міжнародних джерел ресурсів, активізації участі місцевих бюджетів, розширенні державно-приватного партнерства та впровадженні ефективних інструментів освітнього кредитування. Удосконалення нормативно-правової бази, розвиток грантових програм, освітніх фондів і механізмів співфінансування сприятимуть підвищенню фінансової автономії університетів, стимулюватимуть інноваційність у сфері освіти та науки. Комплексна модернізація системи фінансового забезпечення з урахуванням міжнародного досвіду дасть змогу сформувати конкурентоспроможну, результативну й соціально орієнтовану модель вищої освіти, що стане основою сталого розвитку та післявоєнного відновлення України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Боголіб Т. М. Фінансове забезпечення розвитку вищої освіти і науки в трансформаційний період : монографія. Київ : Міленіум, 2016. 506 с.
2. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08 лип. 2010 р. № 2456-17. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 12.09.2025).
3. Варналій З. С., Красільник О. В., Хмелевська Л. П. Фінансування державних вищих навчальних закладів України : монографія. Київ : Знання України, 2017. 231 с.
4. Вітренко Ю., Власова І., Ворона В., Жилиєв І., Мельник С., Ковтунець В., Базелюк О. Механізми розширення фінансової автономії закладів вищої освіти України : колективна монографія. Київ : Інститут вищої освіти НАПН України. Режим доступу: <https://bit.ly/3C9mVm2> (дата звернення: 12.09.2025).
5. Губанова Т. О. Функціонування закладів вищої освіти в умовах воєнного стану: сучасний стан та перспективи. *Київський юридичний журнал*. 2023. № 3. С. 65–78.
6. Державна служба статистики України. Вища та фахова передвища освіта в Україні у 2021 році: статистична інформація [Електронний ресурс]. Київ : Державна служба статистики України, 2022. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 12.09.2025).
7. Дехтяр Н. А. Фінансування системи вищої освіти в Україні. *Гроші, фінанси і кредит*. 2021. Вип. 25. С. 667–672.
8. Кириленко О. Модель фінансування вищої освіти в Україні в умовах економічної нестабільності. *Світ фінансів*. 2023. Вип. 4 (77). С. 45–56. URL: <https://sf.wunu.edu.ua/index.php/wof/article/view/1625> (дата звернення: 12.09.2025).

9. Міністерство освіти і науки України. 194,3 млрд грн виділено на фінансування освіти і науки у 2025 році. 19 листопада 2024 р. URL: <https://mon.gov.ua/news/1943-mlrd-hrn-vydileno-na-finansuvannia-osvity-i-nauky-u-2025-rotsi> (дата звернення: 12.09.2025).
10. Міністерство освіти і науки України. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80> (дата звернення: 12.09.2025).
11. Петруха Н. Фінансування освіти і науки в умовах війни: виклики та пріоритети державної політики. *Revista EduWeb*. 2024. Vol. 18. No. 2. С. 112–121. URL: <https://revistaeduweb.org/index.php/eduweb/article/download/674/1065> (дата звернення: 12.09.2025).
12. Про вищу освіту: Закон України від 01 лип. 2014 р. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 12.09.2025).
13. Тотька О., Титаренко І. Фінансування освіти України з бюджетів різних рівнів в умовах війни. *Фінансові та економічні аспекти освіти*. 2023. Вип. 3. С. 34–44. URL: https://science.iea.gov.ua/wp-content/uploads/2023/10/3_Totska_Tyarenko_324_2023_34-44.pdf (дата звернення: 12.09.2025).
14. Estermann T., Bennetot Pruvot E. Financially Sustainable Universities II: European Universities Diversifying Income Streams European University Association. URL: <https://bit.ly/3SINGU> (дата звернення: 12.09.2025).
15. Financing education: Trends and challenges. Education at a Glance. Paris: OECD Publishing, 2022.
16. Leshanych H., Petrenko V., Koval O. Financial support of higher education in Ukraine: modern tendencies. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2018. Vol. 4(2). P. 146–152.
17. Leshanych L., Miahkykh I., Shkoda M. Models of financing of higher education institutions in foreign countries. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2018. Vol. 4, No. 5. P. 145–150. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2018-4-5-145-150>.
18. Lysiak L., et al. Diversification of sources of financing higher education: the experience of reform in European countries. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*. 2022. Vol. 12, Iss. 1 (Spec. XXV). P. 143–147. URL: <http://www.magnanimitas.cz/12-01-xxv> (дата звернення: 12.09.2025).

REFERENCES:

1. Boholib, T. M. (2016). Finansove zabezpechennia rozvytku vyshchoi osvity i nauky v transformatsiyni period [Financial Support for the Development of Higher Education and Science in the Transformation Period]. Kyiv : Milenium.
2. Biudzhetnyi kodeks Ukrainy [Budget Code of Ukraine] (2010, July 8), No. 2456-17. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (accessed: September 12, 2025).
3. Varnalii, Z. S., Krasilnyk, O. V., Khmelevska, L. P. (2017). Finansuvannia derzhavnykh vyshchykh navchalnykh zakladiv Ukrainy [Financing of State Higher Educational Institutions of Ukraine]. Kyiv : Znannia Ukrainy.
4. Vitrenko, Yu., Vlasova, I., Vorona, V., Zhyliaiev, I., Melnyk, S., Kovtunets, V., Bazeliuk, O. (2021). Mekhanizmy rozshyrennia finansovoi avtonomii zakladiv vyshchoi osvity Ukrainy [Mechanisms for Expanding the Financial Autonomy of Higher Education Institutions of Ukraine]. Kyiv : Institute of Higher Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. Available at: <https://bit.ly/3C9mVm2> (accessed: September 12, 2025).
5. Hubanova, T. O. (2023). Funktsionuvannia zakladiv vyshchoi osvity v umovakh voiennoho stanu: suchasnyi stan ta perspektyvy [Functioning of Higher Education Institutions under Martial Law: Current State and Prospects]. *Kyivskyi yurydychnyi zhurnal*, 3, 65–78.
6. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine] (2022). Vyshcha ta fakhova peredvyshcha osvita v Ukraini u 2021 rotsi: statystychna informatsiia [Higher and Professional Pre-Higher Education in Ukraine in 2021: Statistical Information]. Kyiv : State Statistics Service of Ukraine. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (accessed: September 12, 2025).
7. Dekhti ar, N. A. (2021). Finansuvannia systemy vyshchoi osvity v Ukraini [Financing the System of Higher Education in Ukraine]. *Hroshi, finansy i kredyt*, 25, 667–672.
8. Kyrylenko, O. (2023). The model of higher education financing in Ukraine under economic instability. *World of Finance*, 4 (77), 45–56. Available at: <https://sf.wunu.edu.ua/index.php/wof/article/view/1625> (accessed: September 12, 2025).
9. Ministry of Education and Science of Ukraine. UAH 194.3 billion allocated to finance education and science in 2025. <https://mon.gov.ua/news/1943-mlrd-hrn-vydileno-na-finansuvannia-osvity-i-nauky-u-2025-rotsi> (accessed: September 12, 2025).
10. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy [Ministry of Education and Science of Ukraine] (2022). Stratehiia rozvytku vyshchoi osvity v Ukraini na 2022–2032 roky [Strategy for the Development of Higher Education in Ukraine

for 2022–2032]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80> (accessed: September 12, 2025).

11. Petrukha, N. (2024). Financing education and science in wartime: challenges and priorities of state policy. *Revista EduWeb*, 18 (2), 112–121. Available at: <https://revistaeduweb.org/index.php/eduweb/article/download/674/1065>

12. Pro vyshchu osvitu [On Higher Education] (2014, July 1), No. 1556-VII. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (accessed: September 12, 2025).

13. Totska, O., & Tytarenko, I. (2023). Financing of Ukrainian education from budgets of different levels in wartime conditions. *Financial and Economic Aspects of Education*, 3, 34–44. Available at: https://science.iea.gov.ua/wp-content/uploads/2023/10/3_Totska_Tytarenko_324_2023_34-44.pdf (accessed: September 12, 2025).

14. Estermann, T., & Bennetot Pruvot, E. (2021). Financially Sustainable Universities II: European Universities Diversifying Income Streams. European University Association. Available at: <https://bit.ly/3SINGU> (accessed: September 12, 2025).

15. OECD. Financing education: Trends and challenges. Education at a Glance. Paris : OECD Publishing, 2022. 287 p.

16. Leshanych H., Petrenko V., Koval O. Financial support of higher education in Ukraine: modern tendencies. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2018. Vol. 4(2). P. 146–152.

17. Leshanych, L., Miahkykh, I., & Shkoda, M. (2018). Models of financing of higher education institutions in foreign countries. *Baltic Journal of Economic Studies*, 4(5), 145–150. <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2018-4-5-145-150> (accessed: September 12, 2025).

18. Lysiak, L., et al. (2022). Diversification of sources of financing higher education: The experience of reform in European countries. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*, 12(1, Spec. XXV), 143–147. Available at: <http://www.magnanimitas.cz/12-01-xxv> (accessed: September 12, 2025).